

Versijnt
éénmaal per week
Eindredactie
Mevr. E. van den Broek-van 't Hiet
Goeman Borgevliet
9722 RA Groningen

GRONINGER KERKBODE

orgaan van de Gereformeerde Kerken in de provincie Groningen

Uitgave Jan Haan b.v., Groningen, tel.: 050-12 45 00, fax: 050-13 90 43, giro 80 32 12 - Adres voor redactie en administratie Groninger Kerkbode, postbus 37, 9700 AA Groningen

27 mei 1993
Jrg. 107-no.21

De Best-Seller-God

Het mag slecht gaan met de kerken, maar met de religie gaat het goed. Als we de boeken top-tien mogen geloven, zelfs uitstekend. Nog maar net is het jongste boek van H. M. Kuitert, *Zeker weten*, uit de wekelijkse hitparade van de boekhandel verdwenen, of een nieuwe religieuze best-seller heeft zich alweer gemeld: *Een geschiedenis van God*, geschreven door Karen Armstrong. Een Britse schrijfster, die ooit non is geweest, maar na uitgetreden te zijn uit het Klooster nu t.v.-series over godsdienst maakt voor de BBC en er boeiende boeken over schrijft.

Je wilt niet achterblijven en koopt daarom het boek. Niet zomaar bij een christelijke, maar bij een academische boekhandel. Je hoeft niet lang te zoeken. De dikke pil ligt al in grote stapels op kopers te wachten. De verkoper hoeft niet eens naar de prijs te kijken; de man voor mij heeft het boek ook gekocht en hij kan het gewoon nog eens aanslaan: „God” doet het goed blijkbaar.

In dezelfde winkel worden tegenwoordig ook CD's verkocht. Ook daar is het religie wat de klok slaat. De muziek van de middeleeuwse mystica Hildegard van Bingen staat op de toonbank naar de gunsten van het publiek te dingen, in een hemelsblauwe hoed. Vergis ik mij? Dit was toch een algemene boekhandel? Maar je hoeft echt niet religieus te zijn om er van te houden, verzekert de verkoper. Het is heel rustgevend muziek.

Mystiek is de ware religie

Inmiddels heb ik het boek gelezen. Hoewel de turf zo'n 500 bladzijden dik is, heb ik me er niet doorheen hoeven te worstelen. „Een schat aan informatie, met grote kennis van zaken en leesbaarheid gepresenteerd”, schrijft de ene best-seller-auteur H. M. Kuitert over de andere, Karen Armstrong, op de achterflap van haar boek. En werkelijk, hij heeft gelijk. Het boek leest als een trein. Het biedt in een vogelvlucht een overzicht van de geschiedenis van zo'n vierduizend jaar religie. Met een imponerende kennis van zaken en met een vlotte pen geschreven, presenteert het de ontstaans-geschiedenis van het jodendom, het christendom en de islam en legt het onderlinge

verbanden tussen hen bloot. Daarin is het boek van grote waarde. Het kan zo misschien wel behulpzaam zijn bij de broodnodige toenadering tussen religies die tot nog toe gescheiden zijn opgetrokken en die elkaar (ik denk in deze meidagen aan het gedrag van christenen tegenover joden) het licht niet in de ogen hebben gegund. Vooral de sympathieke manier waarop Armstrong de ontwikkeling van de islam schildert, vond ik zelf verrijkend: zij laat vooral de intieme binnenkant van deze religie zien. Een wie van de verlichte godsdienstfilosofie (falsafa) van moslimdenkers in de middeleeuwen - toen het christelijke westen bloedige kruistochten organiseerde en de joden vervolgd - kennisneemt, zal niet meer zo snel alle islam zo maar met fundamentalisme vereenzelvigen. Zo is er heel veel in het boek waar ik van geleerd heb. Maar daar gaat het mij nu niet om. Het is niet mijn bedoeling om hier een recensie te schrijven.

Waar het mij wel om gaat is om het signaleren van een tendens, die ik niet alleen bij de kopers van *Een geschiedenis van God*, maar ook bij de schrijfter ervan wel signaleer. Ik doel op de vereenzelviging van ware religie met mystieke ervaring. In haar beschrijving van de godsdienstgeschiedenis blijkt al hoe Armstrong alle accent op de zoektocht op individuen naar verborgen Godservaring legt. De religieuze genieën krijgen van haar veel meer aandacht dan de cultuurhervormers. Zo moeten Luther en Calvijn het afleggen tegen Eckhart en de joodse kabbalisten. Voor iemand die zoals ik de Reformatie is toegedaan is het wel verrassend te zien hoe Luther aan de schandpaal genageld wordt als een „rabiate antisemiet en vrouwen-hater” en „een zeer agressieve man”. Calvijn krijgt wat meer krediet, maar dat alleen omdat hij meer invloed op onze cultuur heeft gehad; uit haar plichtmatige beschrijving blijkt echter dat de hervormer bepaald niet één van Armstrongs favorieten is.

Aan het eind van het boek merken we waarom zij het niet zo op deze invloedrijke protestanten heeft: ze zijn haar veel te dogmatisch. Ze nemen de bijbel als een beschrijving van feitelijke gebeurtenissen en beschouwen God als een persoon! Voor die manier van geloven heeft Armstrong weinig bewondering. Ze vindt het ook niet vreemd dat mensen daar vandaag niets meer van moeten hebben. Wie God in bepaalde voorstellingen vastlegt, en zegt dat Hij zus is en niet zo, kweekt op den duur vanzelf atheïsten, meent zij. De persoonlijke God, die ingrijpt in de geschiedenis en met mensen op voet van gelijkheid wil communiceren - die God is ten dode gedoemd en terecht, vindt Armstrong.

Een God-op-maat

Hoe moet het dan verder met God? Armstrong wijst een weg: „De God van de mystici zou een mogelijk alternatief kunnen zijn. (...) Deze God sluit aan bij de atheïstische geest van onze seculiere maatschappij. In plaats van God te zien als een objectief feit dat met wetenschappelijke bewijzen kan worden aangetoond, hebben de mystici betoogd dat Hij een subjectieve ervaring is die op mysterieuze wijze in het diepste van ons eigen zijn wordt ervaren”. Aldus de schrijfster. Hoe die mystieke Godservaring te bereiken? Armstrong wijst op de weg van de verbeeldingskracht. Deze God kan worden beschouwd „als een vorm van kunst, verwant aan de andere prachtige kunstsymbolen die de onzegbare geheimenis, schoonheid en waarde van het leven tot uitdrukking brengen”. Dat wordt dan wel een heel karwei, als we de schrijfster mogen geloven. „Net als elke kunst-

vorm vereist mystiek intelligentie, discipline en zelfkritiek”.

Misschien vormen deze zinnen wel het geheim van het succes van boeken als *Een geschiedenis van God*. In hoeverre het „Godsbeeld” dat ze uitdrukken ook een beetje teveel

meer geneigd zijn de God-op-maat te leveren die de luie, ontwikkelde en welgedane westerling graag wil, meer dan zij zelf voor waar wil hebben.

Ik stel mij de lezer van *Een geschiedenis van God* voor in zijn leunstoel. Hij heeft zojuist Hildegard van Bingen in zijn CD-speler geschoven. Hij geniet van de zwevende klanken en ontsteekt een kaars. Of zal hij maar liever zijn koptelefoon opdoen? Zijn vrouw kan het immers niet zo bekoren, die muziek. „Heel mooi en verheven allemaal”, zegt ze, „maar ik word er nerveus van. Net als laatst bij dat Gregoriaans van die Spaanse monniken”. Dan maar alleen genieten met de koptelefoon. En zachtjes zinkt hij weg in ijle sferen.

Zo wordt godsdienst een subjectieve beleving, een allervindueelste expressie van een allervindueelste emotie. Een God wordt een hoogverheven God, waaraan je kunt merken dat Hij bepaald niet van de straat is; het is de abstracte God van het elite-publiek, dat ook de abstracte kunst van Mondriaan en Malewitsch wel weet te waarderen. Een fijnproevers-God voor zondag, nadat zaterdagds al de delicatessenzaak is bezocht. De maatschappelijk geslaagde, die het met zichzelf aardig getroffen heeft, herkent zich in de mysticus: Als hij goed kijkt schuilt God diep in hemzelf.

Mij bekruipt ondertussen het gevoel dat we het dan niet meer over dezelfde God hebben als die we in de bijbel tegenkomen. De God die in Israël en in Jezus zijn gezicht laat zien en zegt: „Hier ben ik!” De God niet van het individu maar van het volk, die koningen, wezen en weduwen in elkaars armen drijft met de vraag: „En Adam, waar ben jij?” De God die mensen bij name roept en tot elkaar verplicht. De God die trouw is als een jaloerse minnaar. De God die soms tegen de haren instrijkt en je frontaal tegensprekt. De God ook voor gewone mensen, die niet in academische boekhandels komen en gewoon Gordon of André Hazes op CD hebben.

Het zou best kunnen dat de religieuze ervaring van de hedendaagse mysticus heel authentiek is. Maar zijn god vertrouw ik niet helemaal. Die lijkt teveel op hemzelf.

F. de Lange

Calvijn

Armstrongs plaatje van vierduizend jaar godsdienstgeschiedenis heeft gekleurd, die vraag laat ik nu maar aan meer deskundige boekbesprekers over. Het gaat mij om de soort religie waar we hier op stuiten. Een religie, waarvan ik me afvraag of we er zo blij mee moeten zijn. Is de God die hier wordt gepresenteerd niet eerder de uitdrukking van de moderne leegte, dan dat zij haar opheft? Armstrong wijst er zelf op dat de godsbenadering van de mystieken in een maatschappij van fast food en instant communicatie geen grote kans zal maken om een breed publiek aan te spreken; het vereist veel te veel investeren en „afzien”, en dat willen de gemakzuchtige consumenten van Veronica en RTL4 niet. Het zal wel waar zijn. Maar tegelijk denk ik dat boeken als het hare

Toespraak Jongeren Synode Beraad

bij de opening van de Synode van Haren 1995

Gaachte praeses en synodelen. Als JSB dromen wij van een verengende protesterende kerk. Een kerk die onteert tegen onrecht, geweld en onderdrukking, en een kerk die protesteert voor God. Een kerk die laat zien waar zij voor staat.

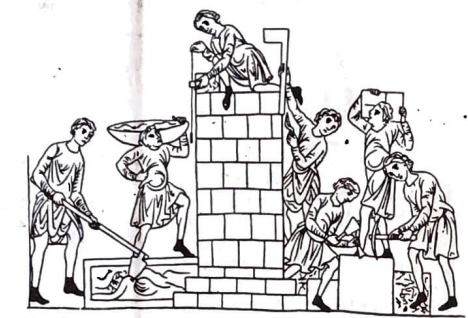
De maatschappij is als een snelstromende rivier waarin mensen die niet mee kunnen komen in de stroom afrijven of dreigen te verdrinken. Laat de kerk een steen in de rivier zijn waaraan deze mensen zich kunnen vastklampen.

U heeft allen een steen gekregen. Stenen heb je nodig om te bouwen. U zult de komende periode bouwen aan de toekomst van onze kerk. Dat bouwen kan niet zonder goed cement, zonder de Geest. De steen is ook het symbool van een goed fundament. Wij moeten ons huis immers niet op het zand bouwen, maar op de rots.

De synode wacht deze periode weer een zware taak. U allen zult daaraan een steen moeten bijdragen, en ook wij zullen dat doen. Hier en daar zullen wij een steen in de synodestroom leggen, opdat deze wel doorgaat, maar misschien op een andere manier.

Met stenen kun je bouwen, ten goede en ten kwade. Je kunt er een muur mee

geren kunnen wat dat betreft van elkaar leren. Tijdens de synode van Aalten is veel gesproken over en zelfs met jongeren. Op de agenda van de synode van Haren staat geen onderwerp dat specifiek over jongeren gaat. Dat betekent echter niet dat wij minder van ons zullen laten horen. Wij wensen u een steengoede synode. Ik dank u voor uw aandacht. Namens het Jongeren Synode Beraad uitgesproken door Nicoleine Roskam dinsdag 9 mei 1995.

MEDITATIEF MOMENT

UITZENDBUREAU

eigentijds
geliefd
bemiddeld
werk
tijdelijk
Jeruzalem
Pinksteren
Heilige Geest
bemiddelend
werk
van Jezus
van Jeruzalem
tot de einden
der aarde.
Wie bij
Jezus is gezien
kan niet terug
is uitzendkracht
werk
een levenlang.
H. Schuur Zuidwolde.